

HAKLIK NORBERT

Megváltástörténet az Angyal utcából

KŐRÖSI ZOLTÁN: AZ ÍTÉLETIDŐ

Jelenkor Kiadó
Budapest, 2016
216 oldal, 3499 Ft

”

Kőrösi Zoltán munkáját olvasva nehéz elvonatkoztatni attól, hogy egy fiatalon elhunyt, nagyszerű író utolsó regényét tartjuk a kezünkben. Ez a tudat nyilván kölcsönöz még egy árnyalatnyi sötétet a műnek, ám *Az ítéletidő* kétségkívül a tragikus életrajzi háttér nélkül is komor olvasmány. Kínálja magát a párhuzam egy másik nagy mesélő utolsó nagyepikai művével, amely félig-meddig szintén városregény: talán a Mikszáth-életmű monumentális záródarabjára, *A fekete városra* volt még jellemző ugyanaz az „ember az embernek farkasa”-hangulat és pesszimizmus, amely a Kőrösi-regénynek is a sajátja.

Ám míg Mikszáth a boldog békeidők felhőtlen végóráiban a régmúltba nyúlt vissza, hogy olyan korba helyezhesse regénye cselekményét, amelynek lényege volt a szélhámoság és a vizálykodás, Kőrösinek nem kellett ily messzire kalandoznia a történelemben, elvégre e kritériumoknak a jelenkori Magyarország is egészen jól megfelel. Kőrösi a régmúlt helyett inkább a közeljövőbe helyezte regényének cselekményét, azt vizsgálva, hogyan hatna a közösség és az egyén életére egy váratlan, országos méretű kataklizma, és ezáltal a regény a késő-mikszáthi pesszimizmus mellett olyan kortárs művekkel is párhuzamot kínál, mint Térey Jánostól *A Legkisebb Jégkorszak*, vagy a kortárs magyar sci-fi nagy tehetségű debütánsa, Vékony Krisztián regénye, a *Sors-algoritmus*.

Minden bizonnyal a hideg polgárháborúba merevedett mai magyar valóság is közrejátszik a katasztrófa sújtotta közeljövőben játszódó negatív utópiák ezen új hullámában. A kortárs magyar irodalom ezzel a filmvilág jól bevált receptjét is újragondolja, nem véletlenül, hiszen a zsánerral járó alaphelyzet számos izgalmas aspektus kifejtésére nyújt alkalmat. Minden valamirevaló hollywoodi rendező tudja: a jó katasztrófafilmhez elengedhetetlenek a szimbolikus helyszínek, a személyes szál, valamint a nyomasztó, lehetőleg mégis

optimista végkicsengésű vízió arról, hogyan alakítja át a társadalmi viszonyokat a túléléséért küzdő emberiség összefogásának kényszere. Kiváló alkalom ez arra, hogy rendkívüli helyzetekre kalibrálva gondoljuk tovább korunk társadalmi viszonyait. Lássuk, hogyan alkalmazta ezt a receptet Kőrösi Zoltán az életművében oly kiemelt szerepet játszó város, a jelenkori Budapest világára.

A regény felütése – némi prózaírói önreflexió-futamot követően a végenincs, számtalan más történetből összetapadó történetekről – nagyívú, érzékletes történelmi áttekintés arról, hogyan vált az idők során napjaink Külső-Ferencvárosa a főváros részévé úgy, hogy máig is őriz valamit hajdani vidékiségének aurájából. A helyszínrajz háttere előtt mozgásba lendül a jól bevált, Kőrösi-féle nagyvárosi mágikus realizmus, amely egyúttal a személyes szálat is elindítja: odaköltözik az Angyal utcai lakásba az elárvult kisfiúhoz, Boriszhoz nagybátyja, Robi bácsi, miután a fiúgyermek szülei életüket vesztették egy bizarr balesetben, amelynek során az ütközéskor a betonkeverőből rájuk ömlő anyag révén önnön sremlékükké szilárdultak. A személyes tragédiát aztán hamarosan követi az országos méretű sorscsapás is. A Magyarországra méretezett világvége az Angyal és a Mester utca sarkán kezdődik el egy októberi reggelen, és érkezését mindent átható szarszag adja hírül. Aztán tölcser nyílik a Mester utcai aszfaltban, amely hamarosan elkezd a felszínre fortyogni az elfeledett múlt relikviáit, „a római pengéktől az avar vértéken át a hun kengyelen keresztül a német, szidó, szláv, longobárd és besenyő, kun és magyar csontoktól a legkülönbözőbb népekig mindenféle, valaha itt járt nemzedék emlékei és tárgyai előkerültek, ráadásul a lehető legnagyobb összevisszaságban”, a következő kérdésre fakasztva az elbeszélőt: „Ki köpköd itt kire?” (44–45.)

Szép, önironikus, jelképszerű megfogalmazása ez a jellegzetesen közép-európai, totalitáriánus történelemfelfogásnak, amely a múltat csakis a jelenhez mint elkerülhetetlen következményhez vezető okok láncolataként hajlamos értelmezni. A szimbólumokba oltott társadalomkritikának azonban ezzel még nincs vége, a tölcserről ugyanis hamarosan kiderül, hogy nem csupán az alvilági régiókba tart, hanem láthatatlanul az ég felé is folytatódik. Ezzel egyidejűleg rejtélyes, öltönyt viselő, illetve ballonkabátos figurák kezdenek városszerte felbukkanni, akikről csak annyit tudhatni biztosan, hogy az egyik csoport az angyalokkal, a másik pedig az ördögökkel azonosítható. Ám arról, hogy a kettő közül melyik az ördögök légiója és melyik az angyalsereg, a véleményeket logikus támpontok híján csakis a megnyilatkozó vakhitű meggyőződése táplálja. Mindeközben a kormány nemigen tesz egyebet, mint hogy szajkózza a magyarság küldetéséről és mártíromságáról a szólamokat, a külső és belső ellenségekről szóló összeesküvés-elméleteket, és folyton-folyvást kommunikál. S ha még ebből sem világos, a jelenkori magyar valóság mely aspektusáról van szó itten, Kőrösi hamarosan ténylegesen is kettészakítja a hazát, miután egy ismeretlen eredetű, országos méretű áramkimaradás révén eluralkodik a határ innenső oldalán a sötétség, és a Duna medre a folyó közepén felemelkedik, hogy fizikailag is kettézárja Nyugat- és Kelet-Magyarországot.

Ebben a miliőben próbál boldogulni Robi bácsi és Borisz, akik – miközben az országra szabadult katasztrófa átírja a társadalmi szabályokat és lényegtelené teszi az osztálykülönbségeket – egyre közelebb kerülnek a háztömbjükben élő prostituálthoz, Lilihez, valamint leánygyermekéhez, Kislilihez. A közöttük kialakuló barátság története, amely Lili és Robi bácsi között egy idő után szerelemmé teljesedik, párhuzamosan fut a regényben a katasztrófavonallal, és egyben ellenpontját is képezi annak. Ugyanis míg az országban minden tönkremegy, addig a ferencvárosi kupleráj lassan az emberiség jelképes fellegvárává avanszál, lé-

vén, hogy a mindenkit egyformán sújtó katasztrófa lebontja a társadalmi rétegek határvonalait, s ez – legalábbis az Angyal utcai házban – megteremti a lehetőségét annak, hogy új szövetségek jöhessenek létre az arra nyitott emberek között, rangtól és pozíciótól függetlenül. Ahogyan Robi bácsi fogalmaz egy helyütt Borisszal beszélgetve: „Tudod, sosem öv alá helyeztem az emberi méltóságot, hanem följebb, a szív, a szellem, a lélek szintjére, elvégre ott mennek végbe a leggyalázatosabb kurvázkodások.” (172.)

A regényben szó esik egy bizonyos természetfeletti képességről is, amely Borisz családjában állítólag apáról fiúra száll. Mindvégig eldöntetlen, hogy a fiú adottsága arra, hogy egy kupica pálinka felhajtását követően hallja a környezetében lévő emberek gondolatait, valóban nem e világi eredetű, vagy inkább a szesz képzeletfelszabadító hatásának tudható-e be. Nem baj, hogy feloldatlanul marad e talány, ugyanis ennek köszönhető a regény egyik legszebb szakasza is, amelyben Borisz a Mester utcát járva tolmácsolja az utcán kóválygó nyomorultak érzéseit és gondolatait Kislilinek, mindemellett ez a megoldás csak méginkább megerősíti az üzenetet, amelyet a Kőrösi-regény végkifejlete sugall. Amikor ugyanis a körülmények végképp lebontják a prostituált Lili és az egykori könyvtárosból végül hasonlóképpen alacsony sorba hanyatlott Robi bácsi között a társadalmi különbségeket, a két ember szimbolikus egyesülése a házasságban csodálatos módon az ország számára is elhozza a megváltást.

Kőrösi Zoltán regénye mindenféle didaktikusság nélkül, természetes szuggesztivitással suggallja: az igazi katasztrófa az, amikor az ország lakói készakarva kilönnék magukat egymástól, önmaguk teremtette, képzeletbeli választóvonalak mentén. S bár *Az ítéletidő* alaphelyzete komor, sötét és pesszimista, a Lili és Robi bácsi között kialakuló kapcsolat krónikája mégis szavatolja az optimista végkicsengést. A Kőrösi-mű végül katasztrófa-regénynek álcázott, társadalomkritikával fűszerezett, mágikus realista nagyvárosi megváltástörténetként teljesedik katartikus regény-manifesztummá, amely mintha azt kívánná az olvasó eszébe vésni: nem kell, hogy Borisz természetfeletti képességeivel rendelkezék az ember ahhoz, hogy elkezdjen őszintén odafigyelni a többiekre. Kőrösi-regénybe illően keserédes, fel-emelő és jelképszerű, hogy ez az életmű, amely írójának Magyarország, valamint a szűkebb haza, Budapest iránti szenvedélyes szeretetét fogalmazta újra minduntalan, éppen ezzel a búcsúüzenettel zárult le.